

ВІД ХАМА ДО ХАМСТВА

Анатолій Поповський

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

Резюме. У статті висвітлюється етимологія слова «хам», його лексико-семантичні функції в процесі формування української мовно-літературної норми та словотвірна продуктивність.

Ключові слова: етимологія, біблійні вислови, еволюція лексико-семантичної системи слова, словотвір, антропоніми

Лексико-семантична система – одна з найскладніших мовних систем, своєрідність якої полягає, зокрема, у тому, що вона на відміну від інших мовних систем (фонологічної і граматичної) безпосередньо пов'язана з об'єктивною дійсністю, віддзеркаленням якої вона є.

Яскравою і досить цікавою ілюстрацією розвитку української мови може слугувати історія однієї конкретної лексичної одиниці – слова *хам*, яке від власної назви перейшло до розряду загальних, а в основу його семантичної структури було покладено риси однойменного персонажу.

Слово *хам*, що походить від імені біблійного персонажу, не раз ставало предметом розгляду у роботах різних напрямків, однак усі ці дослідження, як правило, лише переказують біблійні тексти, де йдеться мова про Хама, сина Ноя.

Метою нашого дослідження є комплексний аналіз цієї мовної одиниці: етимологія, лексико-семантичні зміни, що відбулися протягом сторіч у стильовій структурі української мови.

Як відомо, з появою Біблії в Київській Русі мова почала поповнюватися біблійною лексикою та фразеологією, а література та інші види мистецтва – біблійними сюжетами та образами.

За багато століть біблійні образи стали органічною ознакою художньо-публіцистичного тексту, передусім носієм певного значення. Спочатку слово набувало осмислення тільки з ситуації конкретної практичної діяльності. Вся подальша історія мови є історією емансипації слова від практики, виділення мовлення як самостійної діяльності, що наповнює мову та її елементи – слова.

Так, слово *хам*, окрім української, закріпилося і в інших слов'янських мовах: російською – *хам*, білоруською – *хам*, польською – *cham* як номінативне (первинне й похідне), фразеологічне й контекстуальне.

Про походження слова *хам* дізнаємося з Першої книги Мойсеевої «Буття», де йдеться серед іншого й про Ноя – десятого нащадка Адама – праведника, єдиного обранця Бога серед людей, які на той час населяли землю, покликаного врятувати по сім пар «чистих» і по дві пари «нечистих» тварин від всесвітнього потопу. Після потопу Ной починає займатися землеробством: він перший на землі посадив виноградник, перший зробив вино. Одного разу, випивши вина, він сп'янів і лежав голий, що вважалось великим неподобством. Його сини – Сім, Хам і Яфет – неоднаково повелися в цій ситуації: Хам, побачивши батька голим, почав насміхатися з нього; Сім і Яфет, навпаки, намагаючись не дивитися на батька, накрили його одягом (Див.: Бут. 9:23). Довідавшись пізніше про все це, Ной благословив Сіма і Яфета, а сина Хамового, Ханаана, прокляв, пророкуючи йому рабство: «Проклят Ханаан; раб рабов будет он у братьев своих» (Бут. 9:25). Таким чином, ім'я Хама стало позначати поведінку людей грубих, невихованих, нахабних, жорстоких.

Дослідники звертають увагу на те, що в єгипетській мові *хам* означає «раб» (ім'я *Хам*, можливо, пов'язане з івритським *хам*, «жаркий», або *хум*, «темний»). Незрозуміло, чому Ной прокляв не Хама, а його сина Ханаана, що згадується дещо раніше (Бут. 9:18, 22); у наступних віршах (Бут. 9:26–27) синами Ноя названі Шем, Яфет и Ханаан.

Згідно з біблійною традицією, у Хама було четверо синів, що стали прабатьками численних народів (Бут. 10:6–20). В одному з псалмів (78:51) Єгипет як країну, населену народом, що походить від Хама, названо «Хамом», а у двох інших псалмах (105:23, 27; 106:22) – «країною Хама». За однією з версій, саме у Єгипті оселився Хам після сварки з батьком. За іншою версією, Бог розсіяв народи по землі після вавилонського стовпоторіння, ініціатором якого був онук Хама Німрод. Хам був настільки порочний, що й перед смертю заповідав своїм нащадкам: «Любите друг друга, любите разбой, любите разврат, ненавидьте своих господ и не говорите правды» (Пси. Р. 113б) [ЕСЕ].

Як бачимо, слово *хам* за текстом Біблії та іншими переказами має два значення: «раб» (на рабство прокляв Ной сина Хамового), а також «порочна, аморальна, невихована людина». Останнє й закріпилося за словом і функціонує до теперішнього часу. А вчинок Хама трактується як насмішка та неповага до батька, що у подальшому узвичаїлося як *хамство*.

За свідченням етимологічних словників, слово *хам*, що з найдавніших часів побутувало в івриті – חם, у грецькій мові – Χαμ, Cham; арабській – حام, хам і мало значення «гарячий; загорілий, смаглявий», у турецькій – хам «грубий», слід виводити від згаданого вище однойменного біблійного персонажа, і до церковнослов'янської мови воно увійшло з грецької [Фасмер, т. 4, с. 220; ЕСУМ, т. 6, с. 153].

Первісним значенням слова *хам* було «раб, чернь» на згадку про злочасних ханаанян, звідти, напевне, і російські вислови *хамово отродье*, *хамово колено* [Даль, т. 4, с. 542], а також прислів'я *З хама не буде пана* [Номис, с. 96].

Згідно із словником В.І. Даля, слово *хам* (а також уживані на той час синонімічні одиниці *хамуга*, *хамыга*, *хамовщина*, *хамово колено*, *отродье*) – «бранное прозвище лакеев, холопов или слуг; крепостной». Слова *хамство*, *хамовщина* вважаються синонімічними слову *лакейщина*: *При нем все хамы служат, подлый народ, люди низкого рода и безусловные поклонники. Хамоватый человек* – «холоповатый, неуч» [...]; *Хамовить* «арх. скитаться без приюта, по миру»; *Хамойка* ж. «смол. Судомойка; вихоть, пучок мочала»; *Хаметь* «влад. понимать, разуметь. / Становиться хамом» [Даль, т. 4, с. 542]. У сучасній українській і російській мовах з перелічених утворень збереглися лише деякі, а дієслово *хаметь* втратило значення «понимать, разуметь».

Одинадцятитомний словник української мови наводить два значення слова *хам*. Перше із позначкою «застаріле» – «зневажлива назва людини нижчих соціальних верств, станів (у мові панівних класів); раб слуга, кріпак, мужик, хлоп» ілюструється прикладами класичної української літератури: [*Старий пан.*] *Та як же ти, черв'як, козятка нікчемна, мужик неотесаний, хам, як ти наважився іти проти дворянства // Грубе звертання до кріпака, слуги, наймита. – Подай патинки господині Та принеси мені води, Вимети хату, внеси дрова, Посип індікам, гусям дай, Піди до льоху, до корови, Та швидше, хаме!.. Постривай! Упоравшись, біжи в Вільшану* (Шевченко).

Друге значення слова *хам* подається із позначками «розмовне» й «лайливе» – «зухвала, груба, нахабна людина»: – *Погано, Голику! – Не розумію. – Хам ти, брате, ось що. – Трохи є* (Довженко)... [СУМ, т. 11, с. 15].

Аналогічно трактується значення цього слова також і в Тлумачному словнику російської мови Д.Н. Ушакова [Ушаков].

Семантико-стилістичні функції слова *хам* у контекстах тлумачних словників використовуються в обмеженій кількості ситуацій. Проте діапазон контекстів, де можна зустріти досліджувану лексичну одиницю, а також похідні від неї слова, досить широкий. Так, у скарбничці російської та української народної творчості наявні такі прислів'я та приказки: *Из хама не будет пана; По бороде Авраам, а по делам – Хам; Хамово отродье* [Даль, т. 4, с. 542]; *Не дай, Боже, з хама пана; Хамів сину!* [Словар, т. 4, с. 385]; *Мужики од Хама, поти від Ахвета* [Жизнь, с. 376]; а також загадка: *Ходит Хам по лавке, в хамовой рубашке; откroю я окошко, выдѣ, Хам, вон (дим у хаті)* [Даль, т. 4, с. 542].

У російській мові також вживається вислів *хам трамвайный*, описаний у Довіднику з фразеології: *изначально «человек, грубо и нагло*

ведущий себя в трамвае, в общественном транспорте». Употребление прилагательного *трамвайный* связано с тем, что трамвай был одним из первых (и наиболее загруженных) видов общественного транспорта. «Хам трамвайный» – невоспитанный «человек, по своим манерам схожий с теми людьми, которые нагло и грубо себя ведут в общественном транспорте» [Справочник].

Як бачимо, більшість уживань цього слова пов'язане з первісним і на теперішній час уже застарілим значенням слова «зневажлива назва людини з нижчих соціальних верств, станів; раб, слуга, кріпак, мужик, холоп». Хоча крилаті вислови пізнішого часу вже стало фіксувати його зі значенням «зухвала, груба, нахабна людина». Досить яскравою ілюстрацією вживання цього слова є щоденниковий запис Олесь Гончара 25 травня 1968 року: «Криворізька газета «Червоний гірник» (звичайно, за вказівкою з області) теж, щоб не відстати, дала статтю, грубу, «чорносотенну», як висловився один знайомий. І мало цього – редактор газети свій опус надсилає нам на домашню адресу (це теж дніпропетровський стиль: всі газети з погромницькими статтями вони підкидають там моїм родичам, навіть хворим, щоб завдати удару ще й з цього боку).

І ось цей криворізький *хам* шле свою газету нам додому. Валя прочитала, розсердилась – і газету в конверт з припискою: «Повертаю вам газету з вашою наклепницькою статтею, бо вважаю, що вона не варта, щоб її читав О.Г.». Підписалася – дружина такого-то – і відправила в Кривий Ріг.

Потім розповіла мені, посміялись, я ще пожартував: «Дивись, тебе ще покличуть нагору для проработки...» На цьому й кінчилось. Зрештою, ляпас на відстані, що його послала жінка нахабі й *хамові*, – це теж правомірний жанр. «Адже ж він сміє свій бруд лити у вікно, а я не можу й захищатись? – так це витракувала Валя. І, здається, все на цьому мусило б кінчитись: ти лізеш непроханий зі своїм *хамством* і маєш ляпаса у відповідь... [Гончар, с. 179–180].

У художній літературі це слово досить широко використовується майстрами слова для образної характеристики діючих персонажів як у поезії, так і в прозі:

*Душа людська – то божий храм...
А світ, з побожності горбатий,
Уже в тім храмі ставить ґрати,
І в тому храмі править хам.* [Тельн., с. 78]

*Єдиний Боже! Все обсіли хами.
Веди мене шляхетними шляхами.
І не віддай цим людям на поталу, –
вони вже іншу віру напители...* [Кост., с. 217]

*Свободу не втікати з бою,
Свободу чесності в бою.*

*Любити те, що сам люблю,
 А не підказане тобою,
 Свободу за любов мою,
 Хоч і накласти головою
 А бути все ж самим собою, –
 Не промінюю на твою,
 Ліврейську, жебрачу, ледачу,
 Вертку, заляпану, як здачу,
 Свободу **хама** й холуя.* [Світл., с. 49]

У творчій практиці майстрів художнього слова ця лексична одиниця набуває поряд із загальноновживаними словотвірними формами й індивідуальних:

Хамократія

*Парує бражка бузинова.
 Шумить торговище **хамла**.
 До того йде, щоб **хамська** мова
 у нас державною була.* [Бортняк, с. 8]

Не менш образно насиченими з'являються словосполучення типу *хамливі щелепи*, як-от в статті народного депутата України Олега Медуніці «Чи потрібні кулаки у Верховній Раді?»:

*Для мене особисто зрозуміло. Будь-яке рішення банди проти українського народу може бути виявом депутатської непокори їхній «більшості». Через спротив у Раді. Через блокування і спротив. Через троцення **хамливих щелеп**. Через формування «НЕ»збройних формувань, які «мирно» зайдуть у Раду і ститають...* [Медуніца, с. 5].

А натхненником й вожаком зловіщого й кровопролитного хамства, як свідчить відеофільм «Кримінальна окупація» (2014) у суверенній Україні був її «гарант» Віктор Янукович, за яким закріпилася кличка «**Хам**», а за його поплічниками – «**банда Хама**». «**Хамським рішенням**» назвав лідер кримськотатарського народу, народний депутат України Мустафа Джемілев заборону російської влади в'їжджати в Крим протягом п'яти років (Укр. радіо, 4.05.2014).

Усі наведені контексти можна розподілити на дві групи: такі, де слово *хам* ужите у першому, нині вже застарілому значенні, і такі, де слово використане у другому, більш сучасному розумінні. При цьому його уживання в обох випадках підкреслює негативне ставлення до особи, що номінується таким чином. Зумовлюється це, по-перше, негативним сприйняттям самої реалії, що позначається словом *хам*, а по-друге – його яскравою стилістичною забарвленістю, образністю.

Деякі письменники навіть виносили це слово у назву творів, наприклад: драма О. Олеся «**Хам**», повість Е. Ожешко «**Хам**» (1889), поезія В. Онуфрієнка «**Хам**» (1956); В.Л. Поліщук «**Великий хам**» (драматична поема, 1921 р.); К.Буревій «**Хами**» (роман), Я. Мамонтов

«Веселий Хам» (1921), В. Сологуб «Хаме, схаменися» (2008), а також серед інших можна назвати роман польського письменника Леона Кручковського «Кордіан і хам» (1932 р.) та ін. Використання цього слова у заголовках художніх творів і статей актуалізується самим станом суспільного життя.

Ця лексема активізувалася у ЗМІ та на шпальтах сучасної періодики як у заголовках, так і контекстах статей:

Медведчук заступився за Росію й назвав нову владу «хамами» («Українська правда» від 29 березня 2005 р.). Пришестя російського хаму в українське місто Одесу (Стаття Олександра Музичка в газетах «Шлях перемоги» від 22 серпня 2012 р. та «Українському слові» від 29 серпня – 4 вересня 2012 р.). Державне думання для українського хаму чуже і незрозуміле (Кокотюха А. «Чому в Україні неможливо бути грамотним»). Однією з опозицій у рефлексивному дискурсі Забужко стає «жіночий аристократизм – чоловіче хамство». Свій антихамський імунітет українська культура, вважає вона, утратила ще за життя Лесі Українки. Але при цьому ігнорується, що архетипно... хамство як психологічне явище формується від зневаги до батька... У тлумаченні Забужко, бути хамом – це бути злочинцем проти незбагненого Святого Духа...» (Боровська Н. «Наша пані» Леся Українка в тлумаченні Оксани Забужко, Слово і час. – 2010, № 2).

Згідно з словниками української мови, до словотвірного гнізда слова *хам* на сучасному етапі розвитку мови належать такі одиниці:

Хамів, заст., розм., лайл. Прикм. До **хам**; належний хамові. – У гласні вибиратимуть і дворяни й мужики. – Ні! Не діжде, не діжде, **хамове** кодро! – сердилась старенька пані, ударяючи кулаком об кулак (Мирний).

Хамка, ж., заст., розм., лайл. жін. до **хам**. – Чого ви до мене причепились? Відчепіться! – мовила Софія уривчасто, глухо. – Ах, ти ж, **хамка** нікчемна! – вереснула баронеса [Л.Укр., с. 90].

Хамло, ч. і ж., заст., розм., лайл. Те саме, що **хам і хамка**. – Та ти і не тикай, бо я тобі не рівня, ти – **хамло**, мужик, а я – дворянин! [Мирн., с. 212]; // Вайлувата, незграбна людина. Він такий **хамло**, поки дочвала, то й сонце зайде [СУМ, т. 11, с. 16].

Хамлюга, ч. і ж., заст., розм., лайл. Збільш. до **хам і хамка**. – Я тоді до нього: «Ах ти ж, **хамлюга**, сукин син! Та чи в тебе хліба немає, чи грошей, щоб купити, що ти з-за такої погані гріха на душу береш?» [Хотк., с. 192]

Хамовитий, розм. Схильний до хамства (у 2 знач.); зухвалий, грубий, нахабний. – Ах, герой! Чорна робота йому не по плечу, – драгувався Андрій. – **Хамовитий** хлопець. Доведеться скрутити [Бедзик, с. 142].

Хамовито, розм. Прислівник до **хамовитий**. – Я, можна сказати, одряхлів тільки духом, але не брюхом, – **хамовито** повідомив Геннадій. – Шлунок у мене – пошли, доле, кожному молотнику! Жорна! [Гол., т. 3, с. 114].

Хамство, 1. *заст.*, Збірн. до **хам**. 1. – *Овва*, – *відповів* Дум'як, – *так-то ви далеко від хамів*. *А зрештою, я не признаю ані хамства, ані панства* [Фр., с. 47]. 2. *розм.* Зухвалість, грубість, нахабство. *Холодний тон Гармашихи він уловив, звичайно. Але подумав, що це не що інше як немилість за його оте хамство велике. Де ж пак! За три дні не спромігсь хвору Орису провідати* [Гол., т. 1, с. 282]. – *Вивчаю походження хамства людського, грубоців, черствості, душевної глухоти* [Гончар, с. 114]; – *Хіба ж не хамство, дорогий колего, отакі порядки? Підстрелити й посадовити невинного чоловіка разом з карними злочинцями* [Кач., с. 286].

Хамський 1. *заст.* Прикм. до **хам** 1. – *Бісове хамське кодро!* – *мовив Колісник, увіходячи у світлицю* [Мирн., с. 511]; *О роде хамський, мужичий! Привик ти у землі ритися, у калюці ковбанитися, і тобі заздро стає, коли твій брат задихається там і протягає руки, щоб вирватися* [Мирн., с. 173]. 2. *розм.* Власт. хамові (у 2 знач.); зухвалий, грубий, нахабний. *Хамські вчинки*.

Хамула. *ч. і ж.*, *заст.*, *розм.*, *лайл.* Те саме, що **хам** і **хамка**. – *Чого ти на мене тикаєш? Я тобі не дам грошей за місяць. Ніяк не привчимо цих хамул, як треба розмовлять з панами* [Н.-Лев., с. 152]; *Ну, ти, хамула! Чого штовхаєшся?* [Вас., с. 427]; // *Вайлувата, незграбна людина*.

Це слово має діалектний омонім: **хамула** – *ж.*, *діал.* Поганий суп.

Хамулуватий *розм.* Неповороткий, незграбний, вайлуватий [СУМ, т. 11, с. 16].

Синонімічний потенціал цього слова визначається такими мовними одиницями, як **грубіян** (той, хто грубо себе поводить), **нечема**, **хам** *зневажл.*, *лайл.*, **бурбон** *заст.*, *зневажл.*, **хамло** *вульг.*, *лайл.*, **хамула** *вульг.*, *лайл.*, **мудь** *зневажл.*, *лайл.* (ССУМ, I, 381).

Словотвірні можливості слова **хам** притаманні й українському антропоніміконові: *Хам*, *Хамдій*, *Хамик*, *Хамилова*, *Хамицький*, *Хамко*, *Хамов*, *Хаменова*, *Хаменюк*, *Хамченко* *Хамчійшкін*, *Хамходера*, [Телефони, с. 759; Горпинич, с. 32, 289, 347, 364; Кравченко, с.161; Булава, с. 452]; *Хамазюк*, *Хамула*, *Хаменко*, *Хамуляк* [Булава, с. 452]; *Хамакишин*, *Хамбеков*, *Хамбір*, *Хамдов*, *Хамза*, *Хамзолов*, *Хамілов*, *Хамінович*, *Хамітов*, *Хаміцевич*, *Хамлов*, *Хамрук*, *Хамула*, *Хамулін*, *Хамчич* [Глуховцева, 2, с. 286–287]; *Хамидо*, *Хаминич* [Горпинич, с. 328, 388], *Хамініч* [Дніпропетровський університет, с. 2], *Хамський* [Студії з ономастики, с. 342] *Хамчук* [Фаріон, с. 302], *Хамула* (Хамула, с. 2), *Хамайдула*, *Хамалак*, *Хамалах*, *Хаматдінов*, *Хаматов*, *Хаматишин*, *Хамбіков*, *Хаменко*, *Хаметов*, *Хамзаєв*, *Хамзін*, *Хамзов*, *Хамілов*, *Хамишин*, *Хаміженков*, *Хаміловскі*, *Хамінський*, *Хамітов*, *Хаміцевич*, *Хаміцер*, *Хамішин*, *Хамкалов*, *Хамкін*, *Хаммо*, *Хамовненко*, *Хамрик*, *Хамрік*, *Хамрін*, *Хамро*, *Хамула*, *Хамутинський*, *Хамутов*, *Хамутовський* [Новикова, с. 876–877].

Як бачимо, слово *хам* належить до стилістично забарвленої лексики. Ситуація щодо нього склалася вкрай неординарна: слово, яке походить від імені біблійного героя, тобто з так званого «високого» стилю, через набуте ним в історичному процесі лексичне значення, що характеризує людину за яскраво негативною ознакою, перейшло до зниженого плану української мови й віддзеркалює реальну оцінку сучасних суспільних взаємовідносин: «Усі ми невдоволені мерзотними умовами нашого суспільного життя. Обурюємось навколишнім беззаконням і **хамством**, жадібністю і корисливністю осіб, поставлених на службу людям. Хочемо уникнути байдужого лікаря чи вчителя, який сам не навчився любити, поважати і чесно мислити. Байдужість засмоктує, як болото. То як нам вилізти з того непрохідного болота?» [НВ, 2013, № 7–8, с. 16].

Наостанок хочеться виказати побажання того, щоб і друге значення слова у найближчому майбутньому перейшло до складу застарілої лексики через зникнення явища хамства в українському суспільстві. А це можливо, коли спільними зусиллями, як радить Петро Ребро, вивести:

*На чисту воду їх – «мокрушників!»
Усіх ярижників, вельмож,
Політиканів і дворушників,
І всіх халтурників також.
Є ще мішені для дотепників
Це шерг зайд і шахраїв,
Це згря **хамів** і наклепників,
Це тьма лакуз і холуїв.
Під обстріл сміху – всіх розпусників,
Всіх наркоманів, паханів,
Усіх пройдисвітів-спокусників
І демагогів-брехунів.* [16, с. 8].

ЛІТЕРАТУРА

- Боргняк А., *Хамократія*, „Літературна Україна”, 2004, 25 листопада. 19.
- Булава Н.Ю., *Сучасні українські прізвища північної Донеччини*: дис. канд. філол. наук., Одеса, 2005. Додатки: т. I, II.
- Глуховцева К.Д., *Словник прізвищ жителів Луганщини*: у 2 т. К.Д. Глуховцева, І.Я. Глуховцева, В.В. Леснова; за ред. проф. К.Д. Глуховцевої. Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, Луганськ 2011, т. 2.
- Горпинич В.О., *Прізвища степової України. Словник. Наукове видання*. Дніпропетровськ, ДДУ, 2000, 408 с.
- Даль В.И., *Толковій словарь живого великорусского языка*: в 4-х тт., Москва, Русский язык, 1978–1980.
- Дніпропетровський університет. „Газета Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара”, 2013, № 5, 30 травня, 4 с.

- ЕСЕ – *Електронна єврейська енциклопедія*. Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/14430>.
- ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*: у 7 т., редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.). Наук. думка, Київ, 2012.
- Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии*. Харків, 1898, т. 1.
- Коваль А.П., *Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові*, Либідь, Київ 2001, 312 с.
- Кравченко Л.О., *Прізвища Лубенщини*. Факт, 198 с.
- Медуниця О., *Чи потрібні кулаки у Верховній Раді?* Шлях перемоги, 2012, 19 грудня.
- Місяць Н.К., *Антропоніми в поезії Ліни Костенко в аспекті теорії фрейдів*. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1027/1/01mknatf.pdf>.
- Новикова Ю.М., *Практичий словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини*, под ред. проф. Т.Ю. Ковалевської та проф. І.Є. Намакштанської. Вебер (Донецька філія), Донецьк 2007, 996 с.
- Номис – *Українські приказки, прислів'я і таке інше*. Збірники О.В. Марковича та інших. Укл. М. Номис, Либідь, Київ, 1993, 768 с.
- Откуда пошли ругательства «хам», «сволочь», «подонок», «ублюдок», «наглец»? Режим доступу: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-6333/>*
- Ребро П., *Ми – в опозиції*, „Літературна Україна”, 2005, 3 березня.
- Словар української мови*: в 4-х тт., Упор. Б.Д. Грінченко, Вид-во АН УРСР, Москва, 1959.
- Справочник по фразеологии*. [Електрон. версія] Режим доступу: <http://frazelogizm.ru/?show=242>.
- ССУМ – *Словник синонімів української мови*: В 2 т. А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та інші. Наук. думка, Київ 2001.
- Студії з ономастики та етимології*. НАН України. Ін-т укр. мови; редкол.: І.В. Єфименко (відп. ред.) [та ін.]. ВМА „Терен”, Луцьк 2010, 452 с.
- СУМ – *Словник української мови*: в 11-ти тт, Київ, Наук. думка, 1970–1980.
- Телефоны: Городская телефонная сеть*. Днепропетровск: РИА Дана, 1993, 936 с.
- Ушаков – *Толковый словарь русского языка*: в 4-х тт. под ред. Д.Н. Ушакова, Гос. ин-т «Сов. энцикл.» ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., Москва, 1935–1940.
- Фаріон І., *Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником)*. Літопис, Львів 2001.
- Фасмер М., *Этимологический словарь русского языка*. – в 4-х тт, Москва, Прогресс, 1987.
- Хамула М., *Глиняни. Місто моїх килимів (спогади)*. Видавничий Фонд ОУН, Київ 1969, 140 с.

СНИСОК ДЖЕРЕЛ

- Бездик – Бездик Ю.Д., *Полки идут на переправу*. Воениздат, Москва 1965, 239 с.
- Гонч. – Гончар О., «Берегти світло в душі...»: про віру та сім'ю: із щоденникових записів / Олесь Гончар; упорядкув., підготов. Текстів, ілюстр. матеріалу Гончар Л.О. Веселка, Київ 2011, 223 с.: іл.
- Гончар – Гончар О., *Тронка*. Худ. лит., Москва 1979, 304 с.
- Гриб – Гриб О., *Хамство як визначальний фактор політики*, „Українське слово”, 2–8 червня 2010, № 22.
- Довж. – Довженко О., *Кіноповісті. Оповідання*. Наукова думка, Київ 1986.
- Кач. – Качура Я.Д., *Вибрані твори*. В 2-х тт., т. 2, Київ 1958.
- Л. Кост. – Костенко Л.В., *Вибране*. Дніпро, Київ 1989, 559 с.

- Лукаш – Лукаш М.О., *Штигачки* / Післямова Л. Череватенка. Ярославів Вал, Київ 2003, 240 с.
- Л.Укр. – Леся Українка, *Зібрання творів у 12-ти тт.* Наукова думка, Київ 1975–1979, т. 10.
- Мирн. – Панас Мирний, *Вибрані твори.* Дніпро, Київ 1974, 553 с.
- НВ – Всеукраїнська православна газета «Наша віра». Київ 2013.
- Н.-Лев. – Нечуй-Левицький І.С., *Твори.* В 2-х тт. Дніпро, Київ 1977.
- Павл. – Павличко Д.В., *Голгофа*, в: Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – кн. 3. Рось, Київ 1994.
- ПД – Обласна газета «Полтавська думка», № 7, 14 лютого 2013 р.
- Світл. – Світличний І.О., *У мене – тільки слово.* Фоліо, Харків 1994, 431 с.
- Тельн. – Тельнюк С.В., *Сузір'я Любові: Вірші, балади, поеми.* Рад. Письменник, Київ 1987, 157 с.
- Укр. радіо – Українське радіо, телебачення, Київ 2013.
- Хотк. – Хоткевич Г.М., *Твори* т. 1. Дніпро, Київ 1966.
- Шевч. – Шевченко Т.Г., *Кобзар.* Дніпро, Київ 1972, 700 с.

LEXICAL AND SEMANTIC FUNCTION OF A WORD „BOOR”
IN UKRAINIAN LANGUAGE

Summary. The etymology of a word „boor”, its lexical and semantic functions is studied in this article. These functions are examined during the process Ukrainian literary norm formation and its word-formation efficiency.

Key words: etymology, bible expressions, evolution of lexical and semantic system of a word, word-formation, anthroponomy words and expressions